

KORNELIUSZ ŁUKASIK

Konstytucyjne prawo do sądu „każdego” a przymus
adwokacko-radcowski w sprawie skargi kasacyjnej
w postępowaniu przed Sądem Najwyższym

The Constitutional Right to a Fair Trial for “Everyone”
and the Obligatory Assistance of an Advocate or Legal Advisor in the Case
of Cassation Appeal in the Supreme Court of the Republic of Poland

UWAGI WSTĘPNE

Prawo do sądu, traktowane jako istotny mechanizm, który gwarantuje podstawowe prawa i wolności człowieka, nabrało we współczesnej Europie charakteru zasady uniwersalnej. Skutkiem tego jest to, iż stanowi ono „[...] w wielu systemach prawnych [...] zasadę konstytucyjną wyrażoną wprost w ustawie zasadniczej”¹. W tym miejscu trafnym przykładem może być Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku, która podstawową formułę prawa do sądu zawiera w art. 45 ust. 1. Przepis ten, zawierający ogólną charakterystykę wyżej wymienionego prawa, jest uzupełniany poprzez szereg innych konstytucyjnych przepisów, takich jak np. art. 77 ust. 2 czy art. 78.

Na gruncie przepisów konstytucyjnych, które obowiązywały przed wejściem w życie ustawy zasadniczej z 2 kwietnia 1997 roku, prawo do sądu zostało wyprowadzone przez Trybunał Konstytucyjny z art. 1 i art. 56 ust. 1 przepisów konstytucyjnych, które zostały utrzymane w mocy przez art. 77 Ustawy Konstytucyjnej o wzajemnych stosunkach między władzą ustawodawczą i wykonawczą Rzeczypospolitej Polskiej oraz o samorządzie terytorialnym z 17 października 1992 roku (tzw. Mała Konstytucja), „tzn. z zasady demokratycznego państwa prawnego oraz z przepisu stanowiącego, iż wymiar sprawiedliwości w Rzeczypospolitej Polskiej

---

¹ Z. Czeszejko-Sochacki, *Konstytucyjna zasada prawa do sądu*, „Państwo i Prawo” 1992, nr 10, s. 14.

sprawują: Sad Najwyższy, sądy powszechne i sądy szczególne²². Tak więc jest ono jednym z elementów zasady demokratycznego państwa prawnego.

Należałoby podkreślić, iż Trybunał Konstytucyjny w swoim bogatym orzecnictwie, wypowiadając się na temat prawa do sądu, w jednym ze swoich wyroków z dnia 9 czerwca 1998 roku określił elementy, które składają się na treść wyżej wymienionego prawa. Przede wszystkim jest to: „1) prawo dostępu do sądu, tj. prawo uruchomienia procedury przed sądem – organem o określonej charakterystyce (niezależnym, bezstronnym i niezawisłym); 2) prawo do odpowiedniego ukształtowania procedury sądowej, zgodnie z wymogami sprawiedliwości i jawności; 3) prawo do wyroku sądowego, tj. prawo do uzyskania wiążącego rozstrzygnięcia danej sprawy przez sąd²³”.

ZASADA PRAWA DO SĄDU „KAŻDEGO”

Jednym z podstawowych warunków istnienia demokratycznego państwa prawnego jest zasada dostępu jego obywateli do sądu. Zasadniczym celem wyżej wymienionej zasady jest właśnie obrona interesów obywateli danego państwa przed niezawisłym organem, który w swej działalności kieruje się tylko i wyłącznie obowiązującym w państwie prawem. „W konsekwencji prawo do wymiaru sprawiedliwości przez sąd zajmuje tak ważne miejsce, że jakakolwiek wykładnia ścieśniająca [...] w tym zakresie nie odpowiadałaby ani celowi, ani charakterowi ustroju Rzeczypospolitej Polskiej. Prawo jednostki do rzetelnego i publicznego procesu, w którym są rozstrzygane jej prawa o charakterze administracyjnym, cywilnym, a także do postępowania, w którym przedstawione są przeciwko niej zarzuty karne, wynika z zasady [...], iż Polska jest państwem prawnym²⁴”.

W obecnie obowiązującej Konstytucji RP prawo do sądu zostało wyrażone w art. 45 ust. 1, zgodnie z którym „[k]ażdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd²⁵”. Przepis ten został umieszczony w Rozdz. II Konstytucji, który traktuje o wolnościach, prawach, obowiązkach człowieka i obywatela, co więcej – jest on źródłem prawa podmiotowego, które przysługuje jednostce. Na autonomiczny charakter prawa do sądu wskazuje miejsce art. 45 w systematyce Konstytu-

²² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, „OTK ZU” 1998, nr 4, poz. 50.

²³ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, cyt. za: M. Przysucha, *Prawo do sądu i zasada równości wobec procesowej zasady sprawiedliwości*, [w:] *Państwo i Prawo wobec współczesnych wyzwań*, pod red. R.M. Czarnego, K. Spryszaka, Toruń 2012, s. 383–384.

²⁴ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 7 stycznia 1992 r., K 8/91 cyt. za: *Konstytucja III RP w tezach orzeczniczych Trybunału Konstytucyjnego i wybranych sądów*, Warszawa 2011, s. 255.

²⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. nr 78, poz. 483 z późn. zm.).

cji. Należy podkreślić, iż nie jest ono instrumentem, które umożliwia wykonywanie innych praw i wolności, lecz posiada byt samoistny, co więcej – podlega ochronie niezależnie od naruszenia innych praw podmiotowych. „Konstytucyjna formuła prawa do sądu posiada także inne znaczenie; stanowi zasadę prawa konstytucyjnego i w tym sensie jest dyrektywą tworzenia prawa i dyrektywą interpretacyjną”⁶.

Ustawodawca ujął klasę podmiotów w najszerszy możliwy sposób, dlatego że prawo do sądu według art. 45 ust. 1 Konstytucji posiada „każdy”. W tym właśnie ujęciu prawo to ma charakter powszechny, natomiast odstępstwo od tej zasady może mieć miejsce tylko wówczas, gdy ustawa zasadnicza na to pozwoli. Przesądza o tym art. 77 ust. 2 Konstytucji, który stanowi, iż: „[u]stawa nie może nikomu zamykać drogi sądowej dochodzenia naruszonych wolności lub praw”. Można otwarcie powiedzieć, iż przepis ten jest uzupełnieniem prawa do sądu ogólnie wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji. Podstawą tak szerokiego określenia klasy podmiotów jest niewątpliwie zasada równości wobec prawa oraz zakaz dyskryminacji z jakiegokolwiek przyczyny wyrażony w art. 32 ustawy zasadniczej. „Z takiego założenia wychodzi art. 14 Międzynarodowego Paktu, w którym poręczenie prawa do sądu poprzedza deklaracja o równości wszystkich ludzi przed sądami i trybunałami”⁷. Pojęcie „każdy” odwołuje się przede wszystkim do praw człowieka, a nie do praw obywatela. Z racji tego obejmuje więc każdą osobę fizyczną, którą jest polski obywatel czy obywatel innego państwa, a nawet bezpaństwowiec. Zbliżone stanowisko zajął L. Wiśniewski, który wypowiadając się na temat prawa do sądu, stwierdził, iż „zakres podmiotowy tego prawa uwzględnia zarówno obywateli polskich, jak też obywateli innych państw oraz bezpaństwowców i to bez względu na wzajemną ochronę uwzględnianą lub nieuwzględnianą przez inne państwa”⁸. Równość wszystkich podmiotów wobec prawa oznacza więc, iż każdy, kto znajduje się pod władzą RP, korzysta z praw oraz wolności zapewnianych przez Konstytucję.

W tym miejscu powstaje jeszcze jedno bardzo ważne pytanie, czy konstytucyjne prawo do sądu przysługuje tylko i wyłącznie osobom fizycznym, czy także innym podmiotom. W tej kwestii Trybunał Konstytucyjny wypowiedział się już na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku. W orzeczeniu z 25 lutego 1992 roku Trybunał Konstytucyjny stwierdził, iż z zasady wymiaru sprawiedliwości (z dawnego art. 56 Konstytucji) oraz z zasady państwa prawnego (z dawnego art. 1 Konstytucji) należy wyprowadzić zasadę prawa do sądu, odnoszącą się do obywateli oraz innych podmiotów występujących w obrocie prawnym⁹. Potrzeba szerokiego

⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 lipca 2000 r., SK 12/99, „OTK ZU” 2000, nr 5, poz. 143.

⁷ Z. Czeszejko-Sochacki, *Prawo do sądu w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej*, „Państwo i Prawo” 1997, nr 11–12, s. 92.

⁸ *Idem*, *Konstytucyjna zasada prawa do sądu*, s. 19.

⁹ Orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z dnia 25 lutego 1992 r., K 4/91, „OTK” 1992, cz. 1, poz. 2, s. 56.

rozumienia zakresu podmiotowego prawa do sądu jest podyktowana właśnie tym, iż w obrocie prawnym nie występują wyłącznie osoby fizyczne, ale także i inne podmioty. Zdarzają się takie sytuacje, w których podmioty prawa publicznego nie występują jako organy władzy publicznej w sposób władczy, lecz poszukują ochrony swoich praw tak, jak inne podmioty. Podmiotowe prawo do sądu ma za zadanie służyć przede wszystkim ochronie wolności i podstawowych praw jednostki oraz wyrównywać szanse w stosunku do organów władzy publicznej. Należałoby w tym miejscu przypomnieć, iż prawo do sądu jest roszczeniem o rozpatrzenie sprawy przez określony organ władzy publicznej, jakim jest sąd, a jego podmiotem jest każdy, tzn. „każda jednostka, a także osoby prawne prawa prywatnego. Z brzmienia powołanych przepisów konstytucyjnych wynika, że prawo do sądu obejmuje «sprawy» dotyczące jednostki i innych podmiotów tego prawa”¹⁰.

Podsumowując, prawo do sądu przysługuje wszystkim osobom fizycznym, przede wszystkim obywatelom polskim, a także cudzoziemcom oraz bezpaństwowcom. Jego podmiotami są również osoby prawa publicznego i gospodarczego, czyli – jak to już stwierdził Trybunał Konstytucyjny – wszystkie podmioty występujące w obrocie prawnym.

PRZYMUS ADWOKACKO-RADCOWSKI W SPRAWIE SKARGI KASACYJNEJ

Przed podjęciem jakichkolwiek prób charakteryzacji przymusu adwokacko-radcowskiego należałoby najpierw wskazać, jakie rodzaje postępowań są inicjowane przed Sądem Najwyższym. „Za postępowanie przed Sądem Najwyższym uważa się postępowanie kasacyjne”¹¹, a także postępowanie o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, postępowanie zażaleniowe, postępowanie o przywrócenie terminu do wniesienia środka zaskarżenia do Sądu Najwyższego, postępowanie ze skargi o wznowienie postępowania, jeżeli do rozstrzygnięcia o dopuszczalności wznowienia właściwy jest Sąd Najwyższy, postępowanie ze skargi wniesionej na podstawie ustawy z 17 czerwca 2004 roku o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki, jeżeli do jej rozpoznania właściwy jest Sąd Najwyższy. Przechodząc do bliższej analizy wyżej wymienionego przymusu, na wstępie warto byłoby podkreślić, iż jego występowanie nie ogranicza się tylko do postępowania przed Sądem Najwyższym, lecz rozciąga się również nad postępo-

¹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 9 czerwca 1998 r., K 28/97, „OTK ZU” 1998, nr 4, poz. 50.

¹¹ *Kodeks Postępowania Cywilnego Komentarz*, pod red. M. Manowskiej, t. 1, Warszawa 2011, s. 190.

waniem przed Trybunałem Konstytucyjnym. Jak trafnie zauważył M. Paździor, instytucja przymusu adwokacko-radcowskiego została ustanowiona w celu wyeliminowania spraw, które nie nadają się do rozpatrzenia przez Trybunał Konstytucyjny. Tak więc skargę konstytucyjną oraz zażalenie na postanowienie o odmowie nadania jej dalszego biegu mogą sporządzić m.in. adwokat lub radca prawny¹². Przechodząc wreszcie do bliższej analizy wyżej wymienionego przymusu oraz jego występowania w postępowaniu kasacyjnym, należy wziąć pod uwagę przede wszystkim funkcje ustrojowo-procesowe, jakie Sąd Najwyższy spełnia w systemie apelacyjno-kasacyjnym po zmianach dokonanych na początku XXI wieku. „Po zmianach wprowadzonych ustawą z 2 lipca 2004 roku o zmianie Ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. nr 172, poz. 1804) oraz ustawą z 22 grudnia 2004 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych (Dz.U. z 2005 r., nr 13, poz. 98) kasacja zastąpiona została skargą kasacyjną, stanowiącą nadzwyczajny środek zaskarżenia”¹³. W wyniku tych zmian postępowanie kasacyjne utraciło dotychczasowy charakter postępowania w trzeciej instancji. Natomiast skarga kasacyjna oprócz tego, iż jest wnoszona poza tokiem instancji, stała się instrumentem, który kontroluje zgodność z prawem prawomocnych orzeczeń, które wydawane są poprzez sądy powszechne. W przedstawionej sytuacji oczywistym jest to, iż cel, a także przedmiot postępowania przed Sądem Najwyższym jest inny niż cel i przedmiot postępowania przed sądami powszechnymi. Sąd Najwyższy, który w ujęciu konstytucyjnym jest sądem szczególnym, ma za zadanie sprawować nadzór nad działalnością sądów powszechnych w zakresie orzekania, a nie rozstrzyga sprawy, ale kontroluje legalność zaskarżonego orzeczenia w takim zakresie, w jakim określił je skarżący. Przedstawione powyżej rozwiązanie nie wchodzi w żadnym wypadku w kolizję z konstytucyjną zasadą co najmniej dwuinstancyjnego postępowania. Zasadę tę należy tylko stosować do orzeczeń, które są wydawane przez sądy w pierwszej instancji. Rozstrzygają one sprawę rozumianą jako przedmiot postępowania, dla którego to właśnie postępowanie zostało wszczęte. Mając to na uwadze oraz przepisy Konstytucji RP dotyczące instancyjności postępowania, powinno się dojść do wniosku, iż ta zasada w postępowaniu cywilnym polega w szczególności na dwukrotnym rozstrzygnięciu przed dwa odrębne sądy tej samej sprawy. Z przedstawionych rozważań wynika, iż skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżania, przysługującym tylko od prawomocnych orzeczeń sądu drugiej instancji.

¹² M. Paździor, *Instytucjonalny model skargi kasacyjnej w Polsce*, [w:] *Ewolucja demokracji przedstawicielskiej w krajach Europy Środkowej i Wschodniej*, pod red. M. Paździora, B. Szmulika, Lublin 2013, s. 277.

¹³ H. Pietrzykowski, *Czynności procesowe zawodowego pełnomocnika w sprawach cywilnych*, Warszawa 2013, s. 446.

Jak już było wspomniane, w postępowaniu przed Sądem Najwyższym obowiązuje zastępstwo stron przez zawodowych pełnomocników, jakimi są adwokaci oraz radcowie prawni. Zastępstwo to nazywane jest przymusem adwokacko-radcowskim. W obecnie obowiązującym stanie prawnym przymus ten jest znacznie węższy, gdyż obejmuje wyłącznie postępowanie przed Sądem Najwyższym. Z kart historii można się dowiedzieć, iż „według kodeksu postępowania cywilnego z 1930 roku w jego pierwotnym brzmieniu zastępstwo stron przez adwokatów obowiązywało w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, sądami apelacyjnymi i sądami okręgowymi jako pierwszą instancją [...]”¹⁴. Unormowania, jakie istniały przed II wojną światową znacznie rozszerzały istniejący ówczesnie przymus adwokacki na kilka rodzajów sądów. W obecnym stanie prawnym zastępstwo stron przez zawodowych pełnomocników jest obligatoryjne tylko przed Sądem Najwyższym. Małym odstępstwem od tej zasady są jedynie czynności procesowe wykonywane na podstawie art. 87¹ zd. 2 kodeksu postępowania cywilnego przed sądem II instancji, z tym że są one i tak związane z postępowaniem przed Sądem Najwyższym. Jest to tzw. postępowanie międzyinstancyjne.

Postępowanie kasacyjne wszczyna wniesienie skargi w odpowiednim terminie przez zawodowego pełnomocnika. Przez wniesienie należy rozumieć sporządzenie oraz podpisanie skargi przez adwokata lub radcę prawnego. Przymusem adwokacko-radcowskim objęte są również: wniosek o przywrócenie terminu do wniesienia skargi, gdyż wraz z tym wnioskiem należy wnieść również skargę kasacyjną, a także na podstawie „art. 87¹ § 1 [...] odpowiedź na skargę kasacyjną [...] Odpis skargi kasacyjnej doręcza się na zarządzenie przewodniczącego stronie przeciwnej”¹⁵. Tak więc przymus adwokacko-radcowski dotyczy jej wniesienia, odpowiedzi na nią, złożenie wniosku o przywrócenie terminu do jej wniesienia, a ponadto uzupełnienie jej braków formalnych, gdy takie się pojawią. Wolą ustawodawcy jest więc objęcie wszystkich czynności procesowych związanych z postępowaniem w sprawie skargi kasacyjnej obowiązkiem zastępstwa procesowego stron przez zawodowych pełnomocników, jakimi są adwokaci oraz radcowie prawni. Wyjątek od tej zasady przewiduje art. 398²¹ k.p.c., zgodnie z którym skargę kasacyjną może cofnąć sama strona. Przymus adwokacko-radcowski dotyczy przede wszystkim stron postępowania procesowego, ale również uczestników postępowania nieprocesowego.

Z instytucją przymusu adwokacko-radcowskiego wiąże się zagadnienie zdolności postulacyjnej strony, która oznacza zdolność do samodzielnego dokonywania czynności procesowych bez jakiegokolwiek potrzeby korzystania z pomocy pełnomocnika. Brak tej zdolności może wynikać z przyczyn natury faktycznej bądź

¹⁴ M. Sychowicz, *Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu cywilnym*, „Palestra” 1996, nr 463–464, s. 28.

¹⁵ *Kodeks Postępowania Cywilnego Komentarz*, pod red. A. Jakubeckiego, Warszawa 2008, s. 553.

z przyczyn natury prawnej, czyli przepisów procesowych, tak jak ma to miejsce w przypadku przymusu adwokacko-radcowskiego. Według Tadeusza Zembrzuskiego ograniczenie zdolności postulacyjnej nie ogranicza samego prawa do sądu, lecz ogranicza jego wykonanie¹⁶. Natomiast według mnie ograniczenie zdolności postulacyjnej w przypadku bezwzględnego przymusu adwokacko-radcowskiego nie wpływa w żaden negatywny sposób na prawo do sądu. Wprowadzenie bezwzględnego przymusu również w żaden sposób nie ogranicza wykonania prawa do sądu, gdyż w miejsce strony wstępuje zawodowy pełnomocnik, który posiada wiedzę oraz doświadczenie w prowadzeniu danego rodzaju spraw. To powinno, po pierwsze, przyspieszyć postępowanie, a po drugie – pomóc obywatelowi w rozwiązaniu jego przypadku prawnego w sposób należyty. W tym przypadku nie powinno się mówić o ograniczeniu wykonania prawa do sądu. Należy dodać, iż w zakresie przymusu adwokacko-radcowskiego wyróżnia się przymus względny oraz przymus bezwzględny. Przymus względny nie ogranicza możliwości, by strona osobiście wykonywała czynności procesowe, oznacza jednak, iż w momencie gdy strona zechciałaby skorzystać z usług pełnomocnika, to może nim zostać jedynie zawodowy pełnomocnik, jakim jest adwokat, radca prawny oraz rzecznik patentowy w sprawach własności przemysłowej. Art. 87 k.p.c. zawiera katalog osób, które mogą zastępować strony w konkretnych sprawach w postępowaniu cywilnym. „Z kolei przymus bezwzględny oznacza, że czynności stron postępowania nie wywołują żadnych skutków prawnych, a ich interesy mogą być reprezentowane wyłącznie przez adwokatów lub radców prawnych. Stanowi on wyjątek [...]”¹⁷.

Niewątpliwie przymus adwokacko-radcowski jest powiązany z charakterem skargi kasacyjnej jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Natomiast wprowadzenie go przez ustawodawcę oraz jego bezwzględny charakter w postępowaniu przed Sądem Najwyższym ma gwarantować wysoki poziom merytoryczny składanych skarg. „Ustawodawca ze względu na rolę Sądu Najwyższego wymaga, aby postępowanie przed nim odbywało się bez zbędnej straty czasu, szybko i sprawnie. Oczekuje się, że osoby występujące przed tym sądem nie będą wymagały pouczenia ani pomocy, biorąc pod uwagę, że stopień trudności i zawłości rozpoznawanych przez Sąd Najwyższy spraw jest zasadniczo wysoki i ponadprzeciętny”¹⁸. Strona osobiście może wnieść skargę kasacyjną tylko w momencie, gdy jest osobą ujętą przez ustawodawcę w art. 87¹ § 2 k.p.c. Zastępstwo procesowe w postępowaniu w sprawie skargi kasacyjnej nie jest obligatoryjne w momencie, kiedy strona, jej organem, jej przedstawicielem ustawowym albo pełnomocnikiem jest sędzia,

¹⁶ T. Zembrzusi, *Skarga kasacyjna. Dostępność w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2011, s. 360.

¹⁷ *Ibidem*, s. 359.

¹⁸ *Idem*, *Kilka uwag o przymusie adwokacko-radcowskim w postępowaniu przed Sądem Najwyższym po nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego*, „Przegląd Sądowy” 2006, nr 1, s. 122.

prokurator, notariusz, profesor albo doktor habilitowany nauk prawnych, również w momencie kiedy stroną, jej organem lub jej przedstawicielem ustawowym jest adwokat lub radca prawny. Do wyżej wymienionych przypadków należą również dodać ten, gdy zastępstwo procesowe Skarbu Państwa jest wykonywane przez Prokuratorię Generalną Skarbu Państwa. Skargę kasacyjną sporządza, podpisuje oraz wnosi za pośrednictwem sądu II instancji do Sądu Najwyższego adwokat lub radca prawny, czyli zawodowy pełnomocnik. W przypadku gdy skarga kasacyjna została podpisana przez osobę niebędącą radcą prawnym lub adwokatem ani żadną z osób wymienionych w art. 87¹ § 2 k.p.c. – podlega ona odrzuceniu. Ponadto pełnomocnik powinien posiadać prawidłowo udzielone pełnomocnictwo, z którego treści będzie wynikać, iż został umocowany do reprezentowania swojego mocodawcy w postępowaniu przed Sądem Najwyższym. Należy podkreślić, iż zawarcie z pełnomocnikiem wyłącznie umowy o zastępstwo procesowe strony postępowania lub uczestnika postępowania nie obejmuje umocowania do występowania przed Sądem Najwyższym. Jeśli natomiast chodzi o pełnomocnictwo, to może być ono pełnomocnictwem procesowym ogólnym lub takim, które zostało udzielone do prowadzenia konkretnej sprawy. Jednak pełnomocnictwo, które zostało złożone w postępowaniu przed sądem powszechnym, nie obejmuje jednak umocowania do występowania przed Sądem Najwyższym. „Pełnomocnictwo procesowe nie obejmuje z mocy prawa, na podstawie art. 91 KPC, umocowania do wniesienia skargi kasacyjnej i udziału w postępowaniu kasacyjnym. Z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia dochodzi do wyczerpania kompetencji pełnomocnika procesowego”¹⁹. Skarga kasacyjna przysługuje wyłącznie od prawomocnych orzeczeń sądu II instancji i nie została przez ustawodawcę wymieniona w art. 91 k.p.c. W momencie gdy ustawodawca chciałby rozciągnąć z mocy prawa zakres pełnomocnictwa również na skargę kasacyjną, z pewnością zrobiłby to tak, jak to się stało w przypadku skargi o wznowienie postępowania. Jest ona środkiem prawnym, który przysługuje od prawomocnego orzeczenia i została wymieniona w art. 91 pkt 1 k.p.c. W związku z umocowaniem na podstawie art. 91 k.p.c. pełnomocnik powinien po uprawomocnieniu się orzeczenia złożyć tylko wniosek o doręczenie odpisu wyroku sądu II instancji z uzasadnieniem, gdyż sąd II instancji uzasadnia wyrok i postanowienie kończące postępowanie z urzędu. Skarga kasacyjna inicjuje nową sprawę toczącą się wyłącznie przed Sądem Najwyższym i poza tokiem instancji. W konsekwencji przez akceptację przez Sąd Najwyższy stanowiska, iż postępowanie w sprawie skargi kasacyjnej jest postępowaniem autonomicznym w orzecznictwie, został przyjęty pogląd o tym, że umocowanie adwokata lub radcy prawnego do reprezentowania w sprawie skargi kasacyjnej nie może wynikać z treści pełnomocnictwa udzielonego przez stronę w postępowaniu prawomocnie już zakończonym, a w dodatku zaskarżonym skargą kasacyjną²⁰.

¹⁹ L. Bagińska, *Skarga kasacyjna w postępowaniu cywilnym*, Warszawa 2013, s. 164.

²⁰ Por. post. SN z 9 kwietnia 2009 r., I UZ 5/09, „OSNP” 2010, nr 23–24, poz. 300.

Skarga kasacyjna, wniesiona przez adwokata lub radcę prawnego mającego umocowanie do występowania przed sądem I i II instancji, podlega odrzuceniu, gdy brak właściwego umocowania nie zostanie uzupełniony w odpowiednim terminie. W przypadku pism procesowych to „zgodnie z dodanym w ramach nowelizacji KPC przepisem art. 130 § 5 KPC pisma procesowe sporządzone z naruszeniem przymusu adwokacko-radcowskiego podlegają obligatoryjnemu zwrotowi. [...] Zarządzenie o zwrocie pisma procesowego [...] wydaje przewodniczący sądu”²¹. Odmienny rygor przewidują m.in. przepisy, które odnoszą się do skargi kasacyjnej. W przypadku gdy zostanie ona wniesiona przez samą stronę z pominięciem profesjonalnego pełnomocnika, podlega ona odrzuceniu. W przypadku gdy do skargi kasacyjnej, która została osobiście podpisana przez stronę, dołączy się pełnomocnictwo, które zostało udzielone profesjonalnemu pełnomocnikowi, nie nakłada to na sąd obowiązku wezwania pełnomocnika do podpisania skargi w trybie, który jest przewidziany dla usuwania braków formalnych. W momencie gdy strona jest pozbawiona zdolności postulacyjnej, a sama sporządzi skargę kasacyjną, czynność ta będzie dotknięta nieusuwalnym brakiem, którego skutkiem będzie odrzucenie środka zaskarżenia jako niedopuszczalnego, bez wezwania do usunięcia braku, ponadto strona nie będzie miała możliwości usunięcia go nawet przez swojego pełnomocnika. Może się również zdarzyć, że pełnomocnictwo nie zostało dołączone do wniesionej skargi kasacyjnej, wtedy sąd II instancji wzywa pełnomocnika do uzupełnienia braku formalnego. Sama skarga kasacyjna pozostaje natomiast do dyspozycji strony skarżącej aż do upływu terminu dwumiesięcznego, w którym może ją cofnąć, zmodyfikować czy nawet wnieść nową. W przypadku gdy skarga zostaje cofnięta, to wywołane nią postępowanie zostaje umorzone. Skargę kasacyjną może cofnąć strona osobiście lub przez swojego pełnomocnika. Cofnięcie skargi nie podlega kontroli Sądu Najwyższego.

Może się również zdarzyć taka sytuacja, iż pełnomocnik odmówi stronie wniesienia oraz sporządzenia skargi kasacyjnej z tego powodu, iż jest ona niedopuszczalna lub oczywiście bezzasadna. Również decyzja o ustanowieniu z urzędu pełnomocnika nie oznacza, iż istnieje zasadność do wniesienia skargi kasacyjnej. Zawodowy pełnomocnik ustanowiony z urzędu ma obowiązek dokładnie zbadać akta danej sprawy i podjąć decyzję w sprawie dopuszczalności oraz zasadności wniesienia skargi lub też do odmowy jej wniesienia w przypadku niedopuszczalności lub bezzasadności. Naczelna Rada Adwokacka w uchwale nr 61/2007 z dnia 15 września 2007 roku postanowiła, iż adwokat ustanowiony z urzędu do sporządzenia skargi kasacyjnej może odmówić jej sporządzenia w przypadku, gdy uzna, iż nie zachodzą przesłanki uzasadniające jej sporządzenie. Ponadto adwokat powinien niezwłocznie doręczyć klientowi oraz dziekanowi Okręgowej Rady Adwokackiej pisemną opinię na temat odmowy sporządzenia skargi oraz

²¹ M. Wyrwiński, *Przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu cywilnym po nowelizacji*, „Monitor Prawniczy” 2005, nr 20, s. 990.

zawiadomić o swojej decyzji sąd²². Adwokat, który odmawia sporządzenia skargi, ma obowiązek sporządzić pisemną opinię o braku podstaw do wniesienia skargi w nieprzekraczalnym terminie dwóch tygodni od dnia, w którym został zawiadomiony o wyznaczeniu, i powinien ją doręczyć sądowi. Opinia ta nie jest doręczana stronie przeciwnej oraz nie jest załączana do akt sprawy. „Odmowa sporządzenia skargi przez pełnomocnika ustanowionego z urzędu nie jest odmową świadczenia pomocy prawnej. Opinia o niedopuszczalności lub bezzasadności (niecelowości) wniesienia skargi kasacyjnej następuje w wyniku oceny sytuacji prawnej konkretnego przypadku i jest świadczeniem pomocy prawnej”²³. Do składników pomocy prawnej zaliczamy przede wszystkim dokonanie oceny sytuacji prawnej, a następnie podjęcie wszelkich uzasadnionych działań prawnych w świetle wyników tej właśnie oceny. Z tego wynika, iż w momencie kiedy wniesienie skargi jest niedopuszczalne lub oczywiście bezzasadne, odmowa sporządzenia skargi nie może być rozumiana jako odmowa udzielenia pomocy prawnej. Zawodowy pełnomocnik w zakresie, w jakim podejmuje decyzję o odmowie sporządzenia skargi z powodu jej niedopuszczalności bądź bezzasadności „nie dysponuje zakresem swobody, która mogłaby być rozumiana jako dowolność czy nawet arbitralność. Posiada jednak swobodę w zakresie ustalania stanu prawnego oraz podjęcia lub nieokreślonych czynności procesowych, kierując się przede wszystkim obowiązkiem ochrony interesu danej osoby, na rzecz której wykonuje swoje obowiązki zawodowego pełnomocnika. Nie jest on jednak uprawniony do nieuzasadnionej odmowy udzielenia pomocy prawnej, a za swoją błędną decyzję może ponieść odpowiedzialność.

Przytoczone powyżej sytuacje wskazują na obowiązki, przed jakimi stają zawodowi pełnomocnicy, którzy mają za zadanie m.in. zbadanie stanu faktycznego, sporządzenie oraz wniesienie skargi kasacyjnej w danej sprawie. Określony w Konstytucji w art. 45 ust. 1 „każdy” to typowy obywatel, który nie zajmując się na co dzień prawem, mógłby mieć poważne problemy, gdyby stanął w sytuacji, w której jego zadaniem byłoby sporządzenie oraz wniesienie skargi, tym bardziej, że czas na jej wniesienie jest ograniczony ustawowym terminem dwóch miesięcy. Zadaniem przymusu adwokacko-radcowskiego jest przede wszystkim gwarancja wysokiego poziomu merytorycznego wnoszonych skarg, przytoczonej w skardze argumentacji prawnej oraz pomoc prawna wykonywana na rzecz danej osoby. Jego występowanie wiąże się z charakterem skargi jako nadzwyczajnego środka zaskarżenia i postępowaniem przed Sądem Najwyższym. Należy jednak podkreślić, że konstytucyjne prawo do sądu „każdego” nie może oznaczać pra-

²² Uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 15 września 2007 r. nr 61/2007 w sprawie trybu postępowania adwokatów wyznaczonych z urzędu do oceny zasadności sporządzenia i wniesienia kasacji, skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia i skargi konstytucyjnej, www.bip.adwokatura.pl/bip/uchwaly_nra/61_2007 (dostęp: 13.06.2013).

²³ L. Bagińska, *op. cit.*, s. 169.

wa nieograniczonego dostępu do skargi kasacyjnej oraz do Sądu Najwyższego. „Kasacja [...] ma służyć przede wszystkim rozwojowi prawa i jego interpretacji oraz ułatwieniu rozstrzygania spraw precedensowych, stwarzających trudności w praktyce sądowej, co z reguły przejawia się w rozbieżności orzeczeń sądów niższych instancji. Za niekonstytucyjne nie może być także uznane ograniczenie wyboru pełnomocnika przez stronę”²⁴. Podmiot konstytucyjnego prawa do sądu, w tym przypadku „każdy”, nadal będzie miał prawo takiego wyboru, tyle że limitem w tym przypadku będzie wyspecjalizowana grupa zawodowa. Należy jednak dodać, iż pełnomocnik posiadający fachową wiedzę prawniczą z pewnością ułatwi swojemu klientowi dochodzenie jego roszczeń. Na podstawie powyższych rozważań dochodzę do wniosku, iż wprowadzenie przymusu adwokacko-radcowskiego w postępowaniu zainicjowanym przez wniesienie skargi kasacyjnej w żadnym stopniu nie ogranicza konstytucyjnego prawa do sądu „każdego” – obywatela czy innych podmiotów będących w obrocie prawnym. Byłbym skłonny nawet powiedzieć, iż prawo do sądu w tym przypadku jest nawet rozszerzone, dlatego że w miejsce „każdego” wchodzi zawodowy pełnomocnik, który działa w porozumieniu ze swoim mocodawcą (oczywiście czynności przed Sądem Najwyższym pełnomocnik wykonuje samodzielnie). Podobne do mojego stanowiska zajął M. Mamiński, który stwierdził, iż „samo wprowadzenie przymusu adwokacko-radcowskiego nie stanowi *per se* naruszenia konstytucyjnego prawa do sądu. Stopień skomplikowania i nadzwyczajny charakter tego środka, oraz okoliczność, że postępowanie takie toczy się wyłącznie przed SN wymaga bowiem zapewnienia, że konstruowanie skarg dokonane zostanie przez profesjonalnego pełnomocnika”²⁵.

Trybunał Konstytucyjny w jednym ze swoich wyroków, wypowiadając się na temat art. 45 ust. 1 Konstytucji, stwierdził, iż wyznacza on łącznie z innymi przepisami Konstytucji oraz normami europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności pewien standard ochrony jednostki, przez co elementem prawa do sądu jest prawo do rzetelnego procesu sądowego, które zgodnie z orzecznictwem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka składa się z różnych elementów, obejmujących w szczególności prawo do obrony, prawo dostępu do sądów, a także prawo dostępności adwokata m.in. w sprawach cywilnych. Prawo do rzetelnego procesu sądowego wymaga tego, aby każdy uczestnik postępowania mógł przedstawić w należyty sposób swoją sprawę sądowi. To oznacza, że z prawa do rzetelnego procesu sądowego wywieść można, idąc śladem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, prawo jednostki zaangażowanej w sprawę sądową (również na etapie bezpośrednio poprzedzającym jej wszczęcie, jak i po jej formalnym zakończeniu, ale w każdym razie w związku z nią) do

²⁴ T. Erciński, *Kilka refleksji o przymusie adwokacko-radcowskim*, [w:] *XX lat samorządu radców prawnych 1982–2002*, pod red. J. Żuławskiego, Krajowa Rada Radców Prawnych 2002, s. 63.

²⁵ M. Mamiński, *Odmowa sporządzenia skargi kasacyjnej przez profesjonalnego pełnomocnika po nowelizacji KPC*, „Monitor Prawniczy” 2010, nr 17, s. 981.

korzystania z profesjonalnej pomocy prawnika²⁶. Z przedstawionego wyroku wynika, iż Trybunał Konstytucyjny w żadnym przypadku nie kwestionuje prawa do obrony jednostki, co więcej podkreśla, iż jednym z elementów prawa do rzetelnego procesu sądowego (które z kolei jest elementem prawa do sądu) jest prawo do obrony czy prawo do korzystania z pomocy zawodowego pełnomocnika. Nie wypowiada się jednak na temat, w jakich przypadkach obrona ta jest obligatoryjna, a w jakich fakultatywna, pozostawiając uregulowanie tych kwestii ustawodawcy. To polski ustawodawca kreuje przypadki, w których obrona jest obligatoryjna. Trafnym przykładem może być przymus adwokacko-radcowski w postępowaniu przed Sądem Najwyższym w sprawie skargi kasacyjnej, który – jak już wspomniałem – nie powinien być postrzegany jako ograniczenie prawa do sądu. Można by nawet stwierdzić, iż w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, jako postępowaniem wyjątkowo skomplikowanym, jest on w pewnym sensie elementem prawa do sądu, gdzie w miejsce „każdego” wchodzi zawodowy pełnomocnik reprezentujący jego interesy. Dodatkowo „każdy” może ustanowić swojego pełnomocnika będącego adwokatem lub radcą prawnym wedle własnego uznania.

SUMMARY

This paper takes up the idea of the constitutional right to a fair trial for “everyone” and the obligatory assistance of an advocate or legal advisor in the case of cassation appeal in the Supreme Court of the Republic of Poland. Earlier Polish constitutions did not recognise the right to a fair trial, this has been recognized since 1997 however. This right applies to all persons – both Polish citizens, and visitors from other countries. It is necessary to improve the obligatory assistance of an advocate or legal advisor in the case of cassation appeal in the Supreme Court with the right to a fair trial and to answer the question: does the obligatory assistance restrict the right to a fair trial? This paper also describes the tasks for advocates and legal advisors when they wish to represent their customers in the Supreme Court.

---

²⁶ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 2 lipca 2007 r., K 41/05, „OTK ZU” 2007, nr 7A, poz. 72.